

אופרה עכשווית בגיל הרך (בגן ובכיתות א'-ב')

אופרה עכשווית בגיל הרך (בגן ובכיתות א'-ב')

מיועד לגננות ולמורות למוזיקה בגיל הרך (גילאי 4 עד 7)

ערכה הבנויה סביב שני קטעים מתוך אופרת הילדים "אואזיס"
מאת ציפי פליישר (הליברית מאת יעל מדיני)

המטרה היא כפולה: ראשית להפגיש את הילדים עם המדיה של האופרה, ולא זו בלבד, אלא עם אופרה ישראלית ועכשווית; שנית, לעשות זאת תוך שימוש בהפעלות, הרוויחות בתחושות, באווירה מיוחדת, באסוציאציות וביצירתיות - כך נוכל להעלות אצל הילדים אל המודע אלמנטים מתוך עולם המוזיקה (דומה ושונה, ירידה ועלייה במנגינה, חלוקה למשפטית, מוטיב מהו, מקצבים, מצלולים חדשים, פרטיטורות גרפיות). לפנינו מיזוג של חוויה עם התבוננות.

כל זה יקרה תוך פישוט הסיפור עד כדי עיסוק בשני קטעים בלבד מתוך האופרה (ראו להלן לפי שורת ההפעלות). למעשה נחיה כל הזמן במקצב המחץ, שתיעשה לצרכינו במקום בו אנו נמצאים, בגן או בכיתה. ייווצר רצף של מפגשים שבהם יתקיימו 15 ההפעלות לפי בחירתה של המורה/הגננת. בהתחשב ביכולת הריכוז בגילאים אלה, בהחלט ייתכן שהפעלה (על פי סדר ההפעלות שלהלן) תתקיים לאורך כמה מפגשים: למשל, נחזור על הפעלות מסוימות יותר מפעם אחת, או נחזור במפגש מסוים על הפעלה שהייתה במפגש הקודם, ואז נעבור להפעלה חדשה. ואולי תחליט המורה/הגננת על יותר מהפעלה אחת במהלך מפגש אחד.

תודה מיוחדת לגב' יעל ונטורה מתכנית "קרב" (רכזת פדגוגית בתחום המוזיקה, גני ילדים באזור הצפון), אשר בשמחה ובהתלהבות עזרה לי לתכנן את הערכה הזאת.

רצף ההפעלות מסומן בסדר רץ מ-1 עד 15.

פנייה או אזכור למורה/לגננת משתלבים בערכה זו עם פנייה לילדים. הפנייה לילדים נכתבה במתכוון בלשון דיבורית, הקרובה למציאות שבה קורים הדברים.

הפעלה 1 < שאלה לילדים: נשמע מנגינה ותגידו לי איפה אנחנו נמצאים. שומעים את קטע החליל בתחילת האופרה בהקלטה.

Sound 1

45 שניות

למורה/לגננת: כך אנו נכנסים דרך החוויה המוזיקלית לאווירת הסיפור. המורה/הגננת תשאל: האם אנחנו נמצאים בלונה פארק או במדבר? אין סיכוי שהילדים יאמרו לונה פארק, סביר שיאמרו מדבר. כאן תאמר להם המורה/הגננת: תתארו לעצמכם שאנחנו הולכים במדבר. אנחנו בני ישראל שהולכים במדבר.

הפעלה 2 < לאחר שגילינו הילדים יענו - במדבר, גילינו שאנחנו נמצאים במדבר, המורה/הגננת תאסוף מהילדים מילים הקשורות למדבר: רוח, גמלים, שמש, חול, אוהל, באר מים, מים... המורה/הגננת תבוא מוכנה עם כרטיסים מצוירים של מילים אלה, ייתכן שתעלה על דעתה במהלך ההכנה מילים נוספות על אלה שצוינו כאן. ייתכן שהילדים יאמרו מילים שהמורה/הגננת לא העלתה כלל על דעתה.

הפעלה 3 < בנוסף לכרטיסים המצוירים המוכנים, תצייר המורה/הגננת בעצמה או עם הילדים על הלוח או על כרטיסים ריקים את המילים החדשות שהם הוסיפו.

בעזרתה הם יסדרו רצפים של שלושה ארבעה כרטיסים ויתבקשו לעשות קולות של מה שמצויר בכרטיסים. היא תכוון אותם להבחין בדרך החוויה בקוליות (גוון) המיוחדת וכן בגובה הצליל. לדוגמה:

הכרטיס שעליו הציור	מציין את גובה הצליל	הקולות שהילדים מבצעים בעזרת המורה/הגננת
מים	גבוה	Lr lr lr
רוח	בינוני	Wu wu wu
גמלים	נמוך	קול קשה כאילו הגמל פולט את האוכל

את הקולות הם עצמם ימציאו. הפעילות תבצע כמה פעמים, כל פעם עם שלושה ארבעה ילדים שונים. כך ניכנס איתם לתימאטיות, גבהים, גוונים (טימברים timbers), תוך התנסות עצמית בשפה מוזיקלית, אופראית/קולית מודרנית.

המורה/הגננת שואלת: מי רוצה להיות רוח במדבר? מי רוצה להיות חול זז, חול עומד? וכד'.

המורה/הגננת תעבור כך על כל הכרטיסים/הציורים; תזמין לפעילות הזאת כל פעם קבוצת ילדים אחרת, כבודדים המבצעים קולות עם תנועות, דהיינו, הילדים מממשים בגופם את חוויות אווירת המדבר. מובן שהיא תעזור להם לכל אורך הדרך.

הפעלה 4 < עכשיו נגיע למושג האופרה. המורה/הגננת תאמר לילדים: נכון שהיה מאוד מעניין להפיק את הקולות מהגוף שלכם? אתם יודעים, אפשר לספר סיפורים שלמים דרך הקול שלנו, בשירה. למשל, אני רוצה לספר לכם סיפור קטן. וכאן המורה/הגננת אכן תספר סיפור קטן שתמציא ותשיר אותו.

הפעלה 5 < למורה/לגננת: לפני פעילות זו נחזור על הפעילות הקודמת כדי ליצור המשכיות. המורה/הגננת תשאל: מה היה מיוחד בסיפור שלי? - הם יענו: שָׂרְתָּ! המורה/הגננת תאמר: נכון, שרתי, האם זה היה "רגיל" כמו שאתם רואים בטלוויזיה, בהופעות? או שזה היה משהו שונה? - סביר להניח שהם יבינו שזה משהו שונה. המורה/הגננת תאמר: לסוג הזה של שירה קוראים שירה אופראית. ומה זאת אופרה? ואז אנו מפרשים ביחד עם הילדים: זהו מְבַצֵּעַ (למורה/לגננת: operation), ממש מְבַצֵּעַ. יש לנו סיפור, זמרים, תלבושות, תנועה, תפאורה, תאורה, הכל - יש הכל, מְבַצֵּעַ שלם!

הפעלה 6 < אופציה: ניתן להציע לילדים: מי רוצה לספר משהו שקרה לו אתמול, אבל בשירה! אפשר לתת לילדים לספר סיפור בשירה ואפילו להמחזיז אותו.

הפעלה 7 < בכל מקרה (גם ללא מימוש האופציה שלעיל) חוזרים אל סיפור האופרה, אל ההווה של ההליכה במדבר. מְבַצְעִים את ההליכה במדבר, חוזרים אל החוויות של הקולות השונים בצירוף תנועות - רוח שורקת, חול זז, הולכים ומרגישים את השמש החזקה, מתעייפים... המורה/הגננת שואלת: מה יכול לקרות? שכחו אותנו? עוד מעט ייגמרו לנו המים... היא מגיעה עם הילדים לתחושה של פחד - כשאנחנו צמאים, כמעט מתעלפים, איך נשרוד, מה הכי ישמח אותנו - אם יביאו לנו מים!

ברגע זה הילדים מתיישבים ומאזינים לקטע מתוך האופרה "אואזיס" מאת ציפי פליישר - "המְנַטֵּרָה של הַנְדוּדִים", אשר את תחילתו הכירו (בפעילות מספר 1) עם נגינת החליל: הם ישמעו שוב את נגינת החליל, אחר כך את הצעידה במדבר. כהקדמה להאזנה יש להפנות את תשומת לבם למילה קְדָבָר (מילה זו נמצאת הרבה בהתחלת המוזיקה), ואחר כך לכניסת המקהלה ששרה על כך שאזלו המים. בשלב זה תאמר המורה/הגננת: תשמעו, הם הלכו והלכו במדבר ואין מים, המקהלה שרה על כך.

Sound 2 01:41 דקות

לעזרת המורה/הגננת: המילים שאנחנו שומעים במוזיקה:

בְּנָאד, בְּכַד	כָּכַל שְׁהַעִין תִּרְאָה
נוֹתְרוּ מִים	מְדַבֵּר, אֵד מְדַבֵּר,
רק לְיוֹם אֶחָד –	צַח, גֵּבֶשׁ וְזָהוּב.
נִגְוַע בְּצִמָּא!	בְּגִי יִשְׂרָאֵל, זָקוּ וְטוֹר
	נוֹדְדִים בְּמְדַבֵּר.

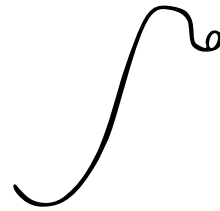
הפעלה 8 < כבר רמזנו לפני ההאזנה להקלטה על כך שהמים שיגיעו, הם שיוכלו לשמח אותנו כשאנחנו הולכים עיפים וצמאים במדבר. עכשיו אנו ניגשים להיכרות עם "ריקוד המים" באופן הדרגתי. זהו הקטע השני מתוך האופרה, המסמל אווירה שונה לחלוטין מן האווירה שבקטע הראשון.

פעולת ההכנה של המורה/הגננת בבית: עליה לסרוק את שני הציורים שלהלן או לצייר ציורים מאוד דומים להם - ולהכניסם על פלקט, וכן ללמוד לשיר את מה שנמצא בהקלטות. מצורפים להלן שני הציורים ושתי ההקלטות (בקולה של יעל ונטורה) - Sound 3, Sound 4. נדגיש כאן את חווית הקול של הכבשה הפועה בקטע השני. אחר כך במוזיקה הוא קצת משתנה.

הנה החומר עצמו בציור, בתיווי ובהקלטה:

הקטע הראשון

ציור עם תווים מספר 1:

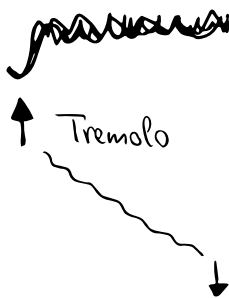
ההקלטה שמתאימה לציור (ולתווים) מספר 1:

Sound 3

3 שניות

הקטע השני

ציור עם תיווי (הפעם אין תווים ממש, זהו תיווי גרפי) מספר 2:

ההקלטה שמתאימה לציור ותיווי מספר 2:

Sound 4

2 שניות

המורה/הגננת מראה לילדים את שני הציורים ו"שרה את הקטע הראשון" (את מה שלמדה מהקלטה מספר 1 אשר מתאים לציור מספר 1) ושואלת - מה שרתי? הילדים בוודאי יזהו לפי הציור שאכן שרה להם את הקטע הראשון.

אחר כך היא "שרה את הקטע השני" (את מה שלמדה מהקלטה מספר 2 אשר מתאים לציור מספר 2). הם יזהו את הציור=הקטע המושך, הפעם זהו הקטע השני. ואז תאמר להם המורה/הגננת: אתם יודעים, זה קצת מזכיר כְּבֶשֶׁת פּוֹעָה, בואו ננסה ביחד, מי רוצה?

כך יכירו הילדים את סאונד הכְּבֶשֶׁת, שיישמע אחר כך בהקלטה; זוהי הכנה לקראת ההאזנה למוזיקה של האופרה ממש, שתתרחש מאוחר יותר.

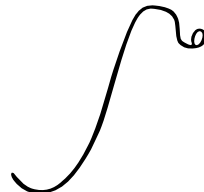
הפעלה 9 < במפגש אחר תצייר המורה/הגננת על הלוח, או תביא איתה, פלקט גדול מוכן מהבית, עם ציור שהוא כעין פרטיטורה גרפית של משפט מוזיקלי שלם, בעל ארבעה אלמנטים, תחילתו של הריקוד הזה באופרה. הנה הציור לסריקה או לחיקוי, ולאחריו התווים אשר משקפים אותו מתוך הפרטיטורה של האופרה.

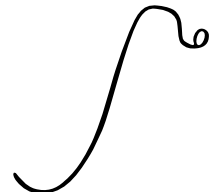
מתאים לתיבות 1-2 בתווים

מתאים לתיבות 3-4 בתווים

מתאים לתיבות 5-6 בתווים

מתאים לתיבות 7-8 בתווים

מתאים לתיבות 9-10 בתווים

מתאים לתיבות 11-12 בתווים

הנה קטע ההקלטה (בקולה של יעל ונטורה): היא בדיוק שרה את התווים הרשומים כאן למעלה. המורה/הגננת תלמד לשיר בחיקוי את מה ששומעים בהקלטה.

Sound 5 20 שניות

המורה/הגננת תשיר עכשיו ברצף את הקטע הזה כולו, ללא מילים, ותעקוב עם האצבע אחר הפרטיטורה הגרפית. היא תזמין ילד/ה אל הלוח/הפלקט כדי לעקוב איתה; אחר כך ילד/ה אחר/ת...; עד שיגיע הרגע שבו היא תזמין ילד/ה לעקוב אחר הפרטיטורה (תוך זמרתה כמובן) ללא התערבותה, ובעקבותיה/ו יבואו ילדים אחרים שיעשו כך.

הפעלה 10 < עכשיו נשחק עם המנגינה הזאת במשחק בָּלְשִׁי. המורה/הגננת תשיר רק את אחד האלמנטים ותבקש מהילדים להגיד לה, לפי הציור, איזה אלמנט שרה. היא תעשה זאת עם האלמנטים כולם בנפרד, לאו דווקא בסדר של המנגינה.

שימו לב! למעשה הילדים מכירים כבר היטב את ארבעת האלמנטים, ממש בעל פה. אפשר ללמד אותם ברגע זה את המונח מוטיב: בכל מנגינה יש מוטיבים אשר בונים אותה.

הפעלה 11 < עכשיו יבצעו הילדים עם המורה/הגננת את אותו הקטע בצורה של "משחק רדיו": פותחים את הרדיו - פירושו שרים בקול, סוגרים את הרדיו - פירושו שרים בלב. כך יישמע, אם כן, הקטע, עם ההפסקות, וכבר אין צורך בציורים, כי המוטיבים מוכרים היטב לילדים. הנה המחשה בתווים לפעילות זו, ולאחריה דוגמת סאונד בקולה של יעל ונטורה.

"משחק הרדיו" בתווים ובהקלטה

Sound 6 17 שניות

הפעלה 12 < הגענו להאזנה ראשונה ל"שיר נאת המדבר" מתוך האופרה "אואזיס", שהיא בבחינת האזנה מודרכת. המורה/הגננת מסבירה לילדים את תוכן השיר על ידי כך שהיא קוראת להם את המילים ואחר כך משמיעה את הקטע המוזיקלי בהקלטה. מיד במצורף - המילים וההקלטה. המספרים הסידוריים של שורות המילים מופיעים בתוך התווים.

מִיָּם מִיָּם מְרַנְנִים	8	מִיָּם מִיָּם לְחַיֵּאת	1
מִיָּם מִיָּם קָאן זֹרְמִים	9	מִיָּם מִיָּם יֵשׁ חַיִּים	2
מִיָּם כֹּה זָכִים, מִיָּם מְפַכִּים	10	מִיָּם מְפַכִּים	3
הַכְּבָשִׁים פּוֹעִים	11	מִיָּם מְתוֹקִים	4
חֵלֵב אֶסְוֹאֵף	12	הַכְּבָשִׁים פּוֹעִים	5
חֵלֵב וְצֶמֶר	13	חֵלֵב אֶסְוֹאֵף	6
		חֵלֵב וְצֶמֶר	7

Sound 7 41 שניות

סביר להניח שהילדים ישימו לב לכך שהמילה **מים** חזרה פעמים רבות. נקרא לשיר הזה "שיר המים", אומרת להם המורה/הגננת. המילה הזאת מופיעה כאן אפילו בערבית - מי, ומדוע? - משום שבמדבר יש הרבה בדואים שמדברים ערבית. לחלב הם קוראים חלב ולצמר - אַסְוֹאף (וואף מבוטא waf).

הפעלה 13 < עכשיו יבצעו הילדים את "שיר המים" תוך האזנה להקלטה - בלי לשיר אותו, אלא רק בצעידה עם הקשה. חצי קבוצה תקבל מקושים (תלוי בכלי ההקשה הקטנים חסרי-הגובה-המוגדר שנמצאים בגן/בכיתה). על כל צעד יקישו בכלי שבידיהם. אחר כך חצי קבוצה תזמן לבצע את השיר בצעידה עם מחיאת כף על כל צעד. התרגול הזה מחזק את **תחושת הפעמה**.

בביצוע הבא שלנו, שהוא משוכלל יותר, נקיש או נמחא כף בכל תחילת תיבה. וכך מציגים זאת לילדים: אנחנו משחקים תופסת, תופסים את הצליל שבורח כל פעם (פירושו בכל תחילת תיבה). כך אנו מקנים את מושג ה**סינקופה** הבולט כל כך בריקוד הזה, ב"שיר המים" שלנו.

מצורפת כאן מיד דוגמת תווים, הממחישה את התרגול-המשחק הזה.

הפעלה 14 < לסיום אפשר לבצע עם ההקלטה את "שיר נאת המדבר" ("שיר המים" שלנו) באופן מלא יותר: להשתמש בכל הכלים המצויים במקום כתזמורת קטנה (לדוגמה משולשים, תופי מרים, פעמונים, מקלות הקשה, תיבות סיניות) ולבצע בהם את הפעמה הראשונה בכל תיבה - אותו צליל סינקופה "שברח"; מי שרוצה - ירקוד; מי שרוצה - ישיר. הוכנה לשם כך הקלטה נוספת, החוזרת על השיר הזה שלוש פעמים; הנה היא:

Sound 8 01:50 דקות

התווים שמתאימים להפעלה זו ולהפעלה הבאה (מספר 15) נמצאים בעמוד הבא.

הפעלה 15 < אופציה: אפשר להכין למסיבת הסיום את הקטע כולו בביצוע דומה לפעילות הקודמת (מספר 14). הפעם הוא יהיה מובנה לפי הנחיית המורה/הגננת, והוא ידמה לביצוע אופראי בזעיר אנפין - עם שירה, עם נגינה וריקודים, ואולי אפילו תלבושות, כשהכל מוכן כ"תוצרת בית". שהרי "אופרה" היא מבצע שלם (בלעז operation). במקרה זה תלמד המורה/הגננת בגן/בכיתה ממש את הטקסט במלואו - ומי שירצה לשיר - יוכל לשיר את השיר עם כל המילים, או לפחות להצטרף כשמופיעה המילה "מים". כמובן, יש לספר להורים שהסיפור עוסק בעולמם של ילדי מדבר סיני בזמן יציאת מצרים. לנוחיות המורות/הגננות מצורפים תווי הקטע הזה כולו, עם המילים בתוך התווים (כפי שהן מושרות).

1 ♩ = 130

2 *3* *4*

סולם דו מינור כביכול (1) יָהּ - מִי? יָהּ - מִי? (2) מְ - יָם מְ - יָם

5 *6* *7* *8* *9*

יָם - יָם מְ - יָם מְ - יָם (3) פְּ - מְ - יָם מְ - יָם (4) קִים - תוּ - מְ - יָם מְ - יָם

10 *11* *12* *13*

עִים - פוּ שִׁים - בְּ - הָפָ (5) וואָף - אַסְ לִיב - הָ (6) מֶר - צָ - וְ - לֵב - הָ (7)

מודולציה מלודית לסולם רה מינור

14 *15* *16* *17*

יָם - מְ - יָם מְ - יָם (8) נִים - נִי - מֶר (9) יָם - מְ - יָם מְ - יָם

סולם רה מינור כביכול

18 *19* *20* *21*

יָם - מְ - יָם מְ - יָם (10) פְּ - מְ - יָם מְ - יָם (11) קִים - תוּ - מְ - יָם מְ - יָם

22 *23* *24* *25*

עִים - פוּ שִׁים - בְּ - הָפָ (11) וואָף - אַסְ לִיב - הָ (12) מֶר - צָ - וְ - לֵב - הָ (13)